

УДК 336.14:321.7:339.7

Павлюк К. В., Шапоренко О. О.

ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИДАТКІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ В УМОВАХ РЕФОРМ

Розроблено практичні рекомендації та пропозиції щодо оптимізації структури видатків Державного бюджету України для забезпечення сталого соціально-економічного розвитку держави. При розкритті економічної сутності формування видатків держбюджету застосовано порівняльний аналіз досвіду зарубіжних країн. Розглянуто економічні складові його формування, їх класифікацію за бюджетними програмами, ознакою головного розпорядника коштів, функціональним призначенням. Виявлено тенденції зміни структури видатків бюджету в зарубіжних країнах, які визначаються економічним потенціалом, масштабністю завдань, що вирішуються державою на сучасному етапі, її роллю в економіці. Визначено особливості бюджетної політики зарубіжних країн, а також виокремлено її загальні риси, дано характеристику розподілу видатків зведеного бюджету за функціями. Здійснено аналіз видаткової частини Державного бюджету України за значенневою класифікацією за 2011–2015 рр., який показав щорічне зменшення частки видатків на освіту, охорону здоров'я, економічну діяльність, водночас – зростання їх частки на загальнодержавні функції, а також на оборону у зв'язку з подіями на сході країни. Досліджено процес оптимізації бюджетних програм, який супроводжувався скороченням кількості головних розпорядників коштів шляхом ліквідації, реорганізації та об'єднання установ й організацій. У ході аналізу структури видатків держбюджету за функціональною та програмною класифікаціями визначено основні проблеми формування й виконання його видаткової частини. Ураховуючи досвід країн з розвинутою економікою, запропоновано практичні заходи щодо оптимізації видатків Державного бюджету України. Це дасть змогу розробити та впровадити виважену фінансову політику, в якій буде враховано досвід провідних країн, для забезпечення стабільності держави, позитивного впливу на кількісні та якісні показники соціально-економічного розвитку. Практична значущість дослідження полягає в тому, що запропоновані заходи сприятимуть ефективнішому управлінню фінансовими ресурсами держави з метою досягнення поставлених цілей у найбільш економічний і результативний спосіб.

Ключові слова: державний бюджет, бюджетні програми, видатки, бюджетна політика, фінансові ресурси.

Рис. 1. Табл. 3. Літ. 32.

Павлюк К. В., Шапоренко О. О.

ПОВЫШЕНИЕ ЭФФЕКТИВНОСТИ РАСХОДОВ ГОСУДАРСТВЕННОГО БЮДЖЕТА В УСЛОВИЯХ РЕФОРМ

Разработаны практические рекомендации и предложения по оптимизации структуры расходов Государственного бюджета Украины для обеспечения устойчивого социально-экономического развития страны. При раскрытии экономической сущности формирования расходов госбюджета был применен сравнительный анализ опыта зарубежных стран. Рассмотрены экономические составляющие его формирования, их классификация по бюджетным программам, признаку главного распорядителя средств, функциональному предназначению. Выявлены тенденции изменения структуры расходов

© Павлюк К. В., Шапоренко О. О., 2016

бюджета в зарубіжних країнах, що визначаються економічним потенціалом, масштабністю задач, які вирішуються державою на сучасному етапі, її роллю в економіці. Визначені особливості бюджетної політики зарубіжних країн, а також виділені її загальні риси, дана характеристика розподілу витрат загального бюджету за функціями. Здійснено аналіз витратної частини Державного бюджету України за функціональною класифікацією за 2011–2015 рр., який показав щорічне зменшення удільного ваги витрат на освіту, охорону здоров'я, економічну діяльність, в той же час – зростання їх частки на загальнодержавні функції, а також на оборону в зв'язі з подіями на сході України. Досліджено процес оптимізації бюджетних програм, який супроводжувався скороченням кількості головних розпорядителів коштів шляхом ліквідації, реорганізації та об'єднання установ та організацій. В ході аналізу структури витрат державного бюджету за функціональною та програмною класифікаціями визначені основні проблеми формування та виконання його витратної частини. Враховуючи досвід країн з розвинутою економікою, запропоновані практичні заходи щодо оптимізації витрат Державного бюджету України. Це дозволить розробити та впровадити зважену фінансову політику, в якій буде враховано досвід провідних країн, для забезпечення стабільності держави, позитивного впливу на кількісні та якісні показники соціально-економічного розвитку. Практичне значення дослідження полягає в тому, що запропоновані заходи будуть сприяти більш ефективному управлінню фінансовими ресурсами держави з метою досягнення поставлених цілей найбільш економічним і результативним способом.

Ключові слова: державний бюджет, бюджетні програми, витрати, бюджетна політика, фінансові ресурси.

Klavdiia Pavliuk, Olena Shaporenko

INCREASING THE EFFICIENCY OF FISCAL EXPENDITURES UNDER THE REFORM

The purpose of this article is to develop practical recommendations for optimizing the structure of expenditures of the State Budget of Ukraine for sustainable socio-economic development. The study uses general and specific methods and approaches. In particular, a comparative analysis of the experience of the foreign countries is applied in disclosing the economic essence of the formation of the state budget expenditures. The study examines the economic components of the formation of the State Budget of Ukraine, the classification of fiscal expenditures according to budget programs, the main administrator of budgetary funds and their function. The author outlines modern trends in the structure of expenditures in foreign countries, which are defined by economic potential of the country, the scale of problems to be solved by the state at the present stage and the role of the state in the economy. The study identifies peculiarities of fiscal policy abroad, singles out their common features and describes the distribution of consolidated budget expenditures by function in European countries. A thorough analysis is given to the expenditures of the State Budget of Ukraine by functional classification for the period of 2011–2015, which shows an annual decrease in the share of spending on education, health, economic activities and an annual increase in the share of expenditures for general government functions and defense spending due to the events in eastern Ukraine. The author investigates the optimization of budget programs resulted in a reduction in the number of major spending funds by liquidation, reorganization and association of institutions and organizations. The analysis of expenditures of the State Budget of Ukraine by functional program classification outlines the main problems of formation and execution of expenditures. Given the experience of advanced economies, practical measures to optimize budget spending are proposed. This enables to develop and implement a prudent fiscal policy, which will take into account the experience of

leading countries to ensure stability of the state, the positive impact on the quantitative and qualitative indicators of socio-economic development. The practical significance of the study lies in the fact that the proposed measures will contribute to more efficient management of financial resources of the state to achieve its objectives in the most economical and effective manner.

Key words: state budget, budget programs, expenditures, fiscal policy, financial resources.

JEL classification: E62, H50, H60.

Бюджет як інструмент економічного регулювання є дієвим засобом проведення державної та регіональної політики. Виважена та спланована фінансова політика повинна сприяти стійкому й ефективному економічному розвитку країни.

Нині Україна перебуває на стадії впровадження реформ відповідно до Стратегії сталого розвитку “Україна – 2020” [1], а також Програми діяльності Кабінету Міністрів України, Коаліційної угоди, Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. Водночас анексія Кримського півострова, ескалація конфлікту на сході країни, високі темпи інфляції призводять до погіршення рівня життя населення та потребують додаткових видатків держбюджету.

В умовах обмеженості фінансових ресурсів особливо актуальним стає питання оптимізації складу та структури видатків. Найбільша частка ресурсів перерозподіляється через держбюджет, а отже, виважений підхід до планування його використання є важливою передумовою дієвої соціально-економічної політики. Тому проведення досліджень у цьому напрямі є актуальним і становить практичний та науковий інтерес.

Вирішенням проблеми оптимізації використання бюджетних коштів займається багато вчених. Серед вагомих досліджень зарубіжних науковців у цій сфері варто виділити праці Х. Айштедта, Н. Бушле, В. Мослера, С. Фогель, М. Фрідмана, М. Фуссман, Х.-В. Хетмайера, А. Шмідта [2–5]. Великий внесок у розвиток цього напрямку зробили А. Є. Буряченко, О. П. Кириленко, В. П. Кудряшов, І. О. Луніна, В. М. Опарін, В. М. Федосов, І. Я. Чугунов [6–12].

Проте сучасні розробки фінансових механізмів державного управління мають переважно галузеве спрямування, а наукові дослідження стосовно користування бюджетними ресурсами не виходять за межі заходів із забезпечення їх наповнення та використання. Також потребують уточнення сутність і визначення механізмів державного управління, спрямованих на ефективне та результативне використання бюджетних ресурсів.

Недостатній аналіз теоретичних засад, неузгодженість між чинними нормативно-правовими актами та низький рівень використання коштів зумовлюють потребу в поглиблених дослідженнях управління видатками бюджету як цілісної системи. Удосконалення потребують такі пріоритетні напрями: планування й прогнозування бюджетних видатків на середньо- й довгостроковий періоди; виконання цієї частини бюджету; контроль за цільовим спрямуванням і використанням коштів; розподіл видатків за функціональною та програмною класифікаціями; формування й виконання бюджетних програм та оцінка їх результативності.

Метою статті є розроблення практичних рекомендацій з оптимізації структури видатків Державного бюджету України для забезпечення сталого соціально-економічного розвитку.

Для досягнення мети визначено основні завдання:

- розкрити економічну сутність формування видатків Державного бюджету України;
- провести аналіз їх розподілу за функціональною і програмною класифікаціями, дослідити динаміку такого розподілу та виявити проблеми й недоліки;
- узагальнити й систематизувати досвід планування та виконання видаткової складової бюджету в країнах із розвинутою ринковою економікою;
- розробити практичні заходи щодо оптимізації структури видатків держбюджету для забезпечення сталого соціально-економічного розвитку.

Об'єктом дослідження є видаткова частина Державного бюджету України. Предметом – теоретичні та практичні питання формування його видатків як інструменту впливу на соціально-економічний розвиток країни.

У роботі використано загальні та спеціальні методи й підходи. При розкритті економічної сутності формування видаткової складової державного бюджету застосовано системний та структурний підходи; проведено аналогії та порівняльний аналіз досвіду зарубіжних країн. Методи наукової абстракції, системного підходу, групування й класифікації застосовано для розкриття практичних аспектів, розроблення пропозицій та рекомендацій щодо оптимізації структури бюджетних видатків.

Інформаційну базу дослідження становлять: законодавчі та нормативно-правові акти з питань Державного бюджету України [14], монографічні праці [15; 16] й наукова періодика [17–22], статистичні й аналітичні матеріали Міністерства фінансів України [23], Рахункової палати [24] та Державної казначейської служби України [25–29], інтернет-ресурси [30].

Відповідно до Бюджетного кодексу України, державний бюджет – план формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення завдань і функцій, які здійснюються органами державної влади, влади Автономної Республіки Крим, місцевого самоврядування протягом бюджетного періоду. Видатки бюджету – кошти, спрямовані на здійснення програм та заходів, передбачених бюджетом. За своєю економічною сутністю видатки є інструментом розподілу й перерозподілу централізованого грошового фонду держави та його використання за цільовим призначенням для забезпечення суспільного добробуту.

Як свідчать статистичні дані, частка бюджетних видатків до ВВП України має тенденцію до зниження (частка видатків зведеного бюджету до ВВП у 2014 р. становила 33,4 %, у 2015 р. – 34,3 %). [27; 28] Світовий досвід переконує, що з розвитком ринкових відносин роль держави в розподільчих процесах має зростати. У більшості розвинутих країн через видатки перерозподіляється від 30 до 60 % ВВП. Проблема полягає в тому, як знайти виважені форми й методи цього перерозподілу в Україні.

Згідно зі ст. 10 Бюджетного кодексу України, видатки та кредитування бюджету класифікуються за:

- 1) бюджетними програмами (*програмна класифікація видатків та кредитування бюджету*);
- 2) ознакою головного розпорядника бюджетних коштів (*відомча класифікація видатків та кредитування бюджету*);
- 3) функціями, з виконанням яких пов'язані видатки та кредитування бюджету (*функціональна класифікація видатків і кредитування бюджету*) [14].

Програмна класифікація використовується в разі застосування програмно-цільового методу в бюджетному процесі [31]. Вона формується Міністерством фінансів України за пропозиціями, поданими головними розпорядниками коштів у бюджетних запитах під час складання проекту закону про держбюджет.

Відомча класифікація містить перелік головних розпорядників бюджетних коштів для систематизації видатків та кредитування бюджету за відповідною ознакою.

Функціональна класифікація має такі рівні деталізації:

- 1) розділи, в яких систематизуються видатки та кредитування бюджету, пов'язані з виконанням функцій держави, АР Крим чи місцевого самоврядування;
- 2) підрозділи та групи, в яких конкретизуються видатки та кредитування бюджету на виконання функцій держави, АР Крим чи місцевого самоврядування.

За *функціональним призначенням* видатки відповідно до ролі держави поділяються на групи: загальнодержавні, оборона, громадський порядок, безпека та судова влада, економічна діяльність, охорона навколишнього природного середовища, житлово-комунальне господарство, охорона здоров'я, духовний і фізичний розвиток, освіта, соціальний захист та соціальне забезпечення.

Видатки класифікуються також за економічною характеристикою операцій, що здійснюються при їх проведенні. За *економічною класифікацією* видатки бюджету поділяються на поточні та капітальні.

Ключовим завданням бюджетної політики має стати подальше посилення соціальної спрямованості бюджету. На реалізацію таких програм слід спрямовувати не менше 50 % видатків зведеного бюджету. Необхідно збільшити частку та поліпшити структуру використання фінансових ресурсів на розвиток освіти, охорони здоров'я, науки й культури.

У кожній країні структура бюджету формується неоднаково й має особливості, які визначаються економічним потенціалом країни, масштабністю завдань, що вирішуються державою на певному етапі розвитку, її роллю в економіці та низкою інших факторів.

Частка ВВП, котра перерозподіляється через бюджет, у багатьох країнах різна: США – 35 %; Великобританія – 45; Японія – 32; Франція – 57; Канада – 45; Швеція – 65; Україна – до 34 %. Останніми роками у світі спостерігалася тенденція до посилення навантаження на державні фінанси через, зокрема, зниження ділової активності та результативності валютно-кредитного регулювання, накопичення ризиків у фінансовій сфері, зростання соціальних зобов'язань. Збільшення тиску на державні фінанси призвело до загострення проблем із

залученням доходів як на вітчизняних, так і на зарубіжних ринках. Водночас можливості адекватного зменшення видаткової частини виявились обмеженими. Наслідком стало зростання обсягів фінансування шляхом залучення позик та швидке накопичення державного боргу. За таких умов знижується ліквідність державних фінансів, посилюється залежність країни від міжнародних ринків, а також обмежуються можливості органів держуправління у виборі заходів реагування на нові виклики – як внутрішні, так і зовнішні.

Провідні науковці за рівнем централізації ВВП виокремлюють такі моделі фінансових відносин у суспільстві:

- американська – основана на максимальному рівні самофінансування юридичних осіб і самозабезпечення фізичних осіб та характеризується незначним рівнем бюджетної централізації в межах 25–35 % ВВП;
- західноєвропейська – пов'язана з паралельним функціонуванням державних і комерційних установ у соціальній сфері. Державна соціальна сфера є більш розгалуженою, ніж у країнах з американською моделлю. Рівень централізації визначено на рівні 35–45 % ВВП, що свідчить про її помірний характер;
- скандинавська – представлена розгалуженою державною соціальною сферою, що створює передумови найбільшої стабільності та забезпечення. Характеризується високим рівнем централізації ВВП – 50–60 % [15].

У табл. 1 наведено розподіл видатків зведеного бюджету за функціями в країнах Європи в 2014 р. З таблиці видно, що високий рівень централізації ВВП у Фінляндії та Франції – 58,1 та 57,5 % відповідно. Інші західноєвропейські країни мають від 42 до 44 % (помірний рівень). Найнижчий має Україна – 33,4 %.

Аналіз показує, що сформована в нашій країні бюджетна система переважно відповідає загальним принципам побудови, правилам формування державних видатків та їх розподілу за пріоритетними напрямками розвитку соціально-економічної системи. Проте низькою є частка видатків на соціальний захист: в Україні – 8,8 %, натомість, приміром, у Фінляндії – 25,4 %. Водночас в Україні порівняно з розглянутими країнами досить висока частка видатків на освіту (6,4 %).

Вивчаючи досвід бюджетної політики розвинених країн, слід зазначити, що попри особливості, в них існують певні загальні риси:

- 1) під впливом ускладнення суспільно-господарських процесів відбувається істотна трансформація структури бюджетних систем. Процес фінансової глобалізації висуває певні вимоги до урядів, насамперед до національної фінансової політики, яка має бути спрямована на підвищення конкурентоспроможності держави й створення вигідних умов для ведення бізнесу. Цього можна досягти за рахунок різноманітних чинників та інструментів, наприклад, шляхом зменшення податків, залучення іноземних інвестицій, перегляду структури державних видатків у напрямі підвищення їхньої соціально-економічної результативності, удосконалення ринкових інститутів тощо;
- 2) попри різні моделі як державного, так і бюджетного устрою, переважна частина найважливіших та найбільших видатків у зарубіжних країнах здійснюється через державний бюджет;

Т а б л и ц я 1

**Розподіл видатків зведеного бюджету за функціями в країнах Європи
у 2014 р., % ВВП**

Функції	Велико- британія	Болгарія	Польща	Фінляндія	Німеччина	Франція	Україна
Загальнодержавні функції	5,4	6,3	5,0	8,3	6,3	6,7	4,9
Оборона	2,2	1,4	1,5	1,4	1,0	1,7	1,8
Громадський порядок і безпека	2,0	2,8	2,2	1,3	1,6	1,6	2,9
Економічна діяльність	3,0	4,9	4,6	4,8	3,3	5,1	2,8
Охорона навколишнього природного середовища	0,8	0,7	0,9	0,3	0,6	1,0	0,2
Житлово-комунальне господарство	0,5	1,6	0,7	0,4	0,4	1,4	1,1
Охорона здоров'я	7,6	5,5	4,6	8,4	7,2	8,2	3,6
Духовний і культурний розвиток	0,7	1,4	1,2	1,4	0,8	1,5	0,9
Освіта	5,2	4,1	5,3	6,4	4,3	5,5	6,4
Соціальний захист	16,5	13,4	16,1	25,4	18,8	24,8	8,8
Усього	43,9	42,1	42,1	58,1	44,3	57,5	33,4

С к л а д е н о за: Річний звіт про виконання державного бюджету на 01.01.2015 року // Державна казначейська служба України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/doccatalog/list?currDir=257806>; Eurostat / European Commission [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>.

- 3) при розробленні проекту бюджету на майбутній рік, а в багатьох розвинутих країнах – на тривалу перспективу (4–5 років), використовують програмно-цільовий метод [31];
- 4) видатки державного бюджету країн з якісною ринковою економікою можна поділити на п'ять основних груп: соціальні цілі; військові; втручання в економіку; утримання державного апарату управління; надання субсидій і кредитів країнам, що розвиваються;
- 5) у структурі видатків основну частку займають видатки на соціальні цілі: освіту, охорону здоров'я, страхування та соціальне забезпечення (30–60 %), у той час як видатки на утримання державного апарату становлять лише 3–5 %; однією з найбільш опікуваних та пріоритетних галузей є сільське господарство;
- 6) у деяких розвинутих країнах діє правило секвестру, яке дозволяє уряду пропорційно знижувати статті видатків прийнятого бюджету протягом часу, що залишився до кінця поточного року;
- 7) у окремих країнах (Франція, Великобританія) в бюджетному процесі вирішальна роль належить уряду, тоді як проходження бюджету в Парламенті зводиться до формального схвалення його дій; депутати не можуть приймати законів про збільшення загальної суми витрат, запропонованої урядом.

Видатки Державного бюджету України за останні п'ять років зросли на 337 621,1 млн грн, тобто з 295 965,9 млн грн (2011 р.) до 633 587 млн грн (2016 р.) [14]. Вони збільшувалися щороку (рисунок). А якщо порівняти із 2007 р., то видатки 2016 р. у 4,4 раза більші (2007 р. – 142 768,2 млн грн).

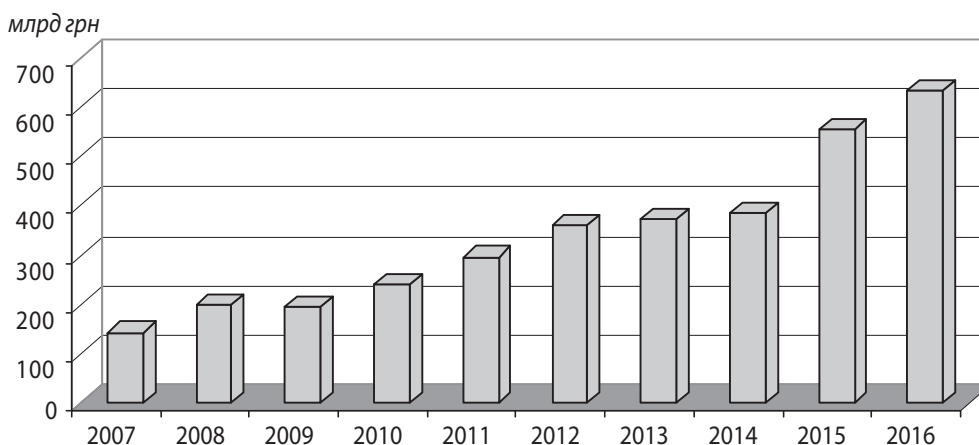
У бюджетах 2007–2016 рр. з року в рік збільшувалися витрати на утримання органів влади (зростали зарплати депутатів, урядовців, інших чиновників), тоді як забезпечення цілих стратегічних галузей (армія, медицина, освіта, комунальна сфера та ін.) погіршувалося.

У табл. 2 містяться дані щодо динаміки розподілу видатків за функціональною класифікацією в 2011–2015 рр. (наведено обсяги затверджених видатків загального фонду законами про Державний бюджет України).

Аналізуючи таблицю, можна зробити такі висновки:

- 1) найбільшу частку в структурі видатків держбюджету становлять міжбюджетні трансферти, витрати на соцзахист та загальнодержавні функції;
- 2) найменшу частку становлять видатки на духовний і фізичний розвиток та охорону навколишнього природного середовища;
- 3) щодо структури видатків у динаміці, то слід зазначити:
  - їх частка щорічно зменшується на освіту, охорону здоров'я та економічну діяльність;
  - їх частка щорічно зростає на загальнодержавні функції;
  - у зв'язку з подіями на сході України зросли витрати на оборону.

Отже, проведений аналіз свідчить, що Державний бюджет України доцільно охарактеризувати як такий, що має слабку соціальну спрямованість. Якщо провести детальне дослідження розподілу видатків по кожній функції, то отримаємо чіткішу картину. Зокрема, найбільшу частку серед загальнодержавних функцій становить обслуговування боргу – 82,2 %. Оскільки ці позички нашої країни тільки зростають, то стає зрозумілим постійне збільшення частки видатків на загальнодержавні функції.

Рисунок. Видатки загального фонду Державного бюджету України

Складено за даними Міністерства фінансів України (<http://www.minfin.gov.ua>).

Таблиця 2
Динаміка видатків загального фонду Державного бюджету України за функціональною класифікацією

Види функцій	2012		2013		2014		2015		2016	
	Сума, млрд грн	Частка в загальному обсязі, %	Сума, млрд грн	Частка в загальному обсязі, %	Сума, млрд грн	Частка в загальному обсязі, %	Сума, млрд грн	Частка в загальному обсязі, %	Сума, млрд грн	Частка в загальному обсязі, %
Загальнодержавні функції	52,1	14,5	58,5	15,7	86,6	22,5	106,0	19,1	120,6	19,0
Оборона	14,9	4,1	14,9	4,0	14,4	3,7	47,2	8,5	51,8	8,2
Громадський порядок, безпека та судова влада	31,8	8,8	33,9	9,1	32,9	8,5	46,0	8,3	54,1	8,5
Економічна діяльність	36,1	10,0	25,0	6,7	18,4	4,8	36,1	6,5	31,7	5,0
Охорона навколишнього природного середовища	2,1	0,6	1,8	0,5	1,5	0,4	3,1	0,5	3,1	0,5
Житлово-комунальне господарство	0,7	0,2	0,05	0,01	0,04	0,01	0,5	0,1		
Охорона здоров'я	10,8	3,0	11,7	3,1	8,7	2,3	10,8	2,0	11,2	1,8
Духовний та фізичний розвиток	5,9	1,6	4,4	1,2	5,0	1,3	7,1	1,3	4,3	0,7
Освіта	20,2	5,6	21,1	5,7	20,1	5,2	19,7	3,6	20,9	3,3
Соціальний захист і соціальне забезпечення	73,7	20,5	88,9	23,9	77,2	20,1	104,0	18,7	153,7	24,2
Разом	248,3	68,9	260,2	69,9	264,8	68,8	380,5	68,6	451,4	71,2
Міжбюджетні трансферти	112,2	31,1	112,1	30,1	119,8	31,2	174,1	31,4	182,2	28,8
УСЬОГО	360,5	100,0	372,3	100,0	384,6	100,0	554,6	100,0	633,6	100,0

Складено за: Про Державний бюджет України на 2012 рік : закон України від 22.12.2011 № 4282-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/4282-17>; Про Державний бюджет України на 2013 рік : закон України від 06.12.2012 № 5515-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/gu/5515-17>; Про Державний бюджет України на 2014 рік : закон України від 16.01.2014 № 719-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/719-18>; Про Державний бюджет України на 2015 рік : закон України від 28.12.2014 № 80-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/80-19>; Про Державний бюджет України на 2016 рік : закон України від 25.12.2015 № 928-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/928-19>.

У межах функції економічної діяльності найбільшу частку становлять витрати на транспорт – 59,9 % (дорожнє господарство – 59,1 %), сільське господарство – 7,6, ПЕК – 4,1, фундаментальні та прикладні дослідження в галузі економіки – 1,8 %.

Значна частина видатків охорони здоров'я припадає на лікарні та санаторно-курортні заклади – 36,5 %, поліклініки й швидку допомогу – 9, фундаментальні та прикладні дослідження у сфері охорони здоров'я – 1,9 %.

Серед видатків на освіту найбільшу частку становлять витрати на: вищу – 91,3 %; дошкільну – 0,5; загальну середню – 0,9; професійно-технічну – 0,6; післядипломну – 2 %. Варто підкреслити, що професійно-технічна освіта має надзвичайно малу частку, тож її необхідно збільшити. Але зауважимо, що 2016 р. на підготовку робітничих кадрів було передбачено субвенцію місцевим бюджетам.

Найбільшу частку у фінансуванні соціального забезпечення має захист: пенсіонерів – 94,3 %, безробітних – 0,03, сім'ї, дітей та молоді – 0,03 %.

Проведення адміністративної реформи, розпочатої 2011 р., метою якої була оптимізація системи центральних органів виконавчої влади, усунення дублювання їх повноважень, підвищення управлінського рівня, зумовлювало необхідність удосконалення стратегічного планування діяльності головних розпорядників коштів та оптимізації кількості бюджетних програм. Саме тому Кабінет Міністрів України схвалив Стратегію оптимізації кількості бюджетних програм [32].

У табл. 3 наведено результати аналізу процесу оптимізації кількості бюджетних програм за 2011–2016 рр. Дані таблиці свідчать про значне скорочення кількості програм протягом 2011–2016 рр. Водночас видатки на реалізацію 976 програм 2011 р. становили 287,3 млрд грн (касові видатки загального фонду держбюджету), а на виконання 475 програм 2016 р. було запла-

Т а б л и ц я 3

**Динаміка кількості програм Державного бюджету України
і головних розпорядників коштів**

Кількість програм та ГРК	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Кількість бюджетних програм	976	661	636	587	485	475
Кількість головних розпорядників бюджетних коштів	97	90	93	89	83	83

С к л а д е н о за: Про Державний бюджет України на 2011 рік : закон України від 23.12.2010 № 2857-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2857-17>; Про Державний бюджет України на 2012 рік : закон України від 22.12.2011 № 4282-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/4282-17>; Про Державний бюджет України на 2013 рік : закон України від 06.12.2012 № 5515-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/ru/5515-17>; Про Державний бюджет України на 2014 рік : закон України від 16.01.2014 № 719-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/719-18>; Про Державний бюджет України на 2015 рік : закон України від 28.12.2014 № 80-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/80-19>; Про Державний бюджет України на 2016 рік : закон України від 25.12.2015 № 928-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/928-19>.

новано 633,6 млрд грн (затверджено Законом “Про Державний бюджет на 2016 рік” (зі змінами станом на 15.05.2016) за загальним фондом). Таким чином, при скороченні кількості програм удвічі видатки на їх виконання зросли в 2,2 раза. Процес оптимізації їх кількості супроводжується й зменшенням числа головних розпорядників коштів шляхом ліквідації, реорганізації та об’єднання установ і організацій. Однак оптимізація кількості програм виявилася неефективною, адже основною її метою має бути одночасне скорочення видаткової частини державного бюджету.

У результаті аналізу структури видатків держбюджету за функціональною та програмною класифікаціями було виявлено такі проблеми:

- 1) відсутність ефективних механізмів середньострокового планування та прогнозування, забезпечення результативності видатків, недосконала організація бюджетного процесу, що обмежує можливості поліпшення методів управління державними фінансами;
- 2) відірваність бюджетного планування від загальнодержавного. В Україні не простежується чіткий зв’язок між ними. Це призводить до того, що програми соціально-економічного розвитку приймаються безвідносно до бюджетних можливостей, а відповідне планування досить часто не враховує пріоритетів соціально-економічної політики, відображених у державних програмах. Більше того, уряд затверджує потенційно досить перспективні державні програми, проте фінансуються лише ті, що включені до бюджетних програм і зафіксовані в законі про держбюджет на відповідний рік. Розрив між державним та бюджетним плануванням знижує ефективність і результативність економічної політики;
- 3) прийняття законів, котрі спричиняють розбалансування бюджету та збільшення його дефіциту; використання принципу “владної руки”, а саме: вплив різноманітних політичних сил у Верховній Раді України на бюджетний процес, лобіювання певних інтересів тими чи іншими особами;
- 4) накопичення значних обсягів запозичень для фінансування дефіциту державних фінансів;
- 5) найбільша частка в структурі видатків бюджету міжбюджетних трансфертів, видатків на соціальний захист та загальнодержавні функції. Зокрема, серед загальнодержавних функцій перше місце посідає обслуговування боргу, великі кошти витрачаються на утримання апарату державних службовців;
- 6) досить низька частка видатків на соціальні цілі: освіту, охорону здоров’я, соціальний захист та забезпечення. Хоча бюджетна система переважно відповідає загальним принципам побудови, правилам формування державних видатків та їх розподілу за пріоритетними напрямками розвитку соціально-економічної системи, але, зважаючи на розвинуті країни, на реалізацію програм соціальної спрямованості має спрямовуватися не менше 50 % видатків зведеного бюджету;
- 7) мала ефективність використання бюджетних коштів (за деякими програмами касові видатки становлять 60–70 %);

- 8) надмірна кількість державних цільових та бюджетних програм, які не завжди відповідають пріоритетам та ресурсним можливостям країни. Нині є 83 головні розпорядники коштів та 475 програм. За такої ситуації важко проаналізувати ефективність та обґрунтованість усіх бюджетних запитів, а також відповідність напрямів використання коштів за ними стратегічним і поточним завданням соціально-економічної політики уряду;
- 9) завищення на стадії планування обсягу коштів на виконання бюджетної програми шляхом закріплення нереальних джерел їх фінансування;
- 10) нерівномірний розподіл коштів у часі, по регіонах і серед розпорядників коштів;
- 11) перевіряючими органами (зокрема Рахунковою палатою України) виявлено ряд порушень у бюджетних установах, найтиповішими з яких є:
  - використання коштів держбюджету із порушенням законодавства;
  - утрати державного бюджету внаслідок прийняття незаконних управлінських рішень;
  - незаконне виділення коштів з резервного фонду бюджету;
  - порушення нормативно-правових актів, які регламентують порядок закупівлі товарів, робіт і послуг за державні кошти;
  - планування видатків із порушенням чинного законодавства та за відсутності правових підстав;
  - здійснення видатків на фінансування бюджетних установ одночасно з різних бюджетів;
  - правопорушення, пов'язані з розміщенням та виконанням держзамовлення.

Причинами проблем часто є некомпетентні, безвідповідальні рішення розпорядників коштів, а також їх одержувачів в особі керівництва. Саме через необґрунтовані, суб'єктивні, непрофесійні дії посадовців, а також неналежає прогнозування й планування кошти використовуються неефективно, що призводить до негативних соціально-економічних наслідків, а іноді – й до прямих фінансових утрат.

Провівши аналіз структури видатків Державного бюджету України, визначивши основні проблеми та недоліки в процесі їх формування та виконання, ураховуючи досвід країн із розвинутою економікою, можна запропонувати такі практичні заходи для оптимізації видатків:

1. Рациональний їх розподіл за статтями має відбуватися з мінімальними втратами в гарантуванні рівня та якості суспільних благ і послуг за такими принципами: узгодженість нормативно-правового забезпечення; цільове спрямування з урахуванням реальної потреби; прозорість. Запровадження повноцінної системи планування й оцінювання виконання держбюджету за підсумками потребує вдосконалення системи ключових показників ефективності, зокрема результативних показників надання послуг, та повинне здійснюватися в межах системи державного планування й прогнозування.
2. Збільшення частки капітальних видатків, розширення кредитування національних проектів, підвищення ефективності державних капітальних вкладень та їх концентрація на підтримці технологічних інновацій для модернізації вітчизняного виробництва. Інвестування у великі інфра-

структурні проекти дасть змогу забезпечити дієздатність важливих секторів економіки, сприятиме зростанню кількості робочих місць і позитивно вплине на формування дохідної частини, а відтак і на виконання державою соціальних зобов'язань.

3. Стабілізація видатків на утримання органів влади й управління, судів і прокуратури, а також упорядкування структури цих органів. Цей захід є доволі важливим і складним, оскільки видатки на загальнодержавні функції мають тенденцію до зростання, що також впливає на структуру видатків із державного бюджету. Він може бути реалізований шляхом: скорочення кількості державних органів та чисельності їх працівників; аналізу функцій органів влади для уникнення їх дублювання; жорсткої економії коштів на утримання апарату держуправління.
4. Збільшення видатків державним підприємствам для підтримання їхнього розвитку й сприяння стабілізації. Першочерговому фінансуванню підлягають сільське господарство, паливно-енергетичний комплекс та обробна промисловість.
5. Удосконалення механізмів надання й використання державних гарантій (для реалізації виключно інвестиційних та інноваційних проектів, націлених на розвиток пріоритетних напрямів національної економіки і розширення її експортного потенціалу), а також механізмів погашення й обслуговування кредитів, виділених під гарантії держави.
6. Рационалізація видатків на соціальну сферу (перегляд пільг, спеціальних пенсій, рівня мінімальної заробітної плати та прожиткового мінімуму, поширення платних послуг); оптимізація видатків бюджету без скорочення пільг за рахунок послідовного впровадження госпрозрахункових форм фінансування установ, зокрема самофінансування; вирішення проблем дефіциту Пенсійного фонду України через проведення реформи, спрямованої на оптимізацію виплат солідарної системи та розвиток накопичувальної системи державного пенсійного страхування.
7. Продовження реформи у сфері здійснення державних закупівель. Цей процес повинен стати максимально прозорим та враховувати загальні принципи конкуренції. Корупційна складова має бути ліквідована.
8. Подальша оптимізація мережі виконавців бюджетних програм та кількості цих програм із чітким обґрунтуванням доцільності реалізації (в деяких розвинутих країнах на одного головного розпорядника коштів припадає 5–6 бюджетних програм); формування програм слід проводити, виходячи з:
  - завдань та функцій, покладених відповідно до законодавства на розпорядника;
  - необхідності комплексного фінансування галузі;
  - чіткого визначення мети, завдань, напрямів використання коштів та результативних показників;
9. Забезпечення безпосереднього зв'язку між обсягом видатків і результатами виконання програми (застосування програмно-цільового методу в умовах розширення горизонту бюджетного планування, що передбачає

- надання можливості головним розпорядникам переносити невикористані в поточному році асигнування загального фонду на наступні роки).
10. Поліпшення практики розрахунку видатків бюджету та підвищення обґрунтованості рішень щодо державних витрат, запровадження відповідальності за необґрунтоване планування видатків.
  11. Обмеження дисбалансу бюджетної системи за рахунок забезпечення обсягів видаткових повноважень місцевих бюджетів відповідними дохідними повноваженнями, що стане фактором послаблення тиску на бюджет.
  12. Застосування механізму секвестру видатків, якщо при виконанні бюджету перевищено граничний розмір запланованого показника бюджетного дефіциту.
  13. Використання досвіду США щодо поділу видатків на дві групи: обов'язкові (затверджуються законами) й дискреційні (вводяться спеціальними нормативними актами стосовно асигнувань). Окремо залишаються видатки, пов'язані з бюджетним відшкодуванням і сплатою процентів за державним боргом. Дискреційні видатки поділено на три категорії: оборона, міжнародна діяльність, внутрішні видатки. Для цих видатків встановлено показники верхньої межі, котрі коригуються відповідно до інфляції. Будь-яке збільшення фінансування однієї з дискреційних програм має покриватися скороченням іншої програми з цієї групи.
  14. Створення адекватних умов для збалансування доходів та видатків держустанов шляхом упорядкування цін і тарифів на енергоносії з урахуванням стану платоспроможності споживачів, енергопостачальних підприємств та ситуації на ринку.
  15. Формування дієвої системи контролю за використанням бюджетних ресурсів; посилення відповідальності державних органів й окремих посадових осіб за кінцевий результат.
  16. Підвищення прозорості в управлінні фінансами та ефективності їх розподілу й використання; запровадження інтегрованої інформаційно-аналітичної системи "Прозорий бюджет" з метою забезпечення доступності інформації про фінанси для суспільних потреб із наданням відкритої звітності за всіма коштами, використаними одержувачами бюджетних коштів, на їхніх офіційних сайтах. Дозвіл доступу в режимі реального часу до всіх транзакцій на рахунках Державної казначейської служби України.
  17. Затвердження обґрунтованого та ефективного бюджету. Як головний фінансовий план Державний бюджет України відображає певні погляди та інтереси, недосконалий менеджмент і відсутність раціональних технологій у прийнятті рішень. Тому затвердження закону про державний бюджет на відповідний рік часто стає предметом пошуку компромісних рішень різних політичних сил, а не оптимальних рішень, спрямованих на надання суспільних благ із максимальним рівнем ефективності за наявних ресурсів. У бюджетному процесі вирішальна роль має належати уряду, тоді як проходження бюджету в парламенті повинне зводитися до формального схвалення його дій (на нашу думку, депутати не повинні

приймати законів про збільшення загальної суми бюджетних витрат, запропонованої урядом).

18. Забезпечення узгодженості бюджетного й податкового законодавства стосовно норм, які покликані збалансувати дохідну й видаткову частини та мінімізувати кількість унесених змін до чинних законів протягом бюджетного періоду. Оскільки видатки мають публічний характер і виникають виключно на підставі нормативно-правових актів, держава повинна застосовувати дієві правові норми та ефективні методи регулювання й управління потоками коштів.

19. Перехід від бюджетного планування до бюджетного прогнозування на основі досвіду розвинутих країн (США, Австралія). Це дасть можливість поставити стратегічні цілі та визначити шляхи їх досягнення.

Неефективне використання бюджетних коштів є загальнодержавною проблемою. Обсяги виявлених фактів і масштаби негативних наслідків витрат потребують негайного втручання державних органів влади з метою вирішення цих проблем. Забезпечення раціонального використання бюджетних коштів сприятиме стабільності фінансової системи країни, стане запорукою розширеного відтворення, позитивного впливу на кількісні та якісні показники економічного життя.

Тенденції суспільного розвитку свідчать, що сьогодення вимагає від усіх учасників бюджетного процесу нових підходів до форм і методів роботи. Передусім треба навчитись ефективно управляти фінансовими ресурсами держави, щоб досягати цілей у найбільш економний, ефективний та результативний спосіб і максимально задовольняти соціально-економічні потреби й прагнення громадян.

Це трудомісткий процес, що триватиме не один рік. Перелічені заходи й рекомендації сприятимуть оптимізації видатків державного бюджету, розробленню й упровадженню виваженої фіскальної політики, в якій буде враховано досвід провідних країн світу. У результаті це дасть можливість сформувати в бюджеті пріоритетні статті видатків держави. Таким чином, розглянуті в статті питання та поставлені завдання є надзвичайно актуальними в контексті процвітання й добробуту країни, адже ефективне використання бюджетних коштів сприятиме насамперед стабільності фінансової системи держави, стане запорукою якісного економічного розвитку.

Список використаних джерел

1. Про Стратегію сталого розвитку "Україна – 2020 : Указ Президента України від 12.01.2015 № 5 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>.
2. Schmidt A. Budget für Bildung, Forschung und Wissenschaft 2013/14 / A. Schmidt, H. Eichstädt, M. Fußmann. – Wiesbaden : Statistisches Bundesamt, 2016. – 15 p. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.destatis.de/DE/Publikationen/Thematisch/BildungForschungKultur/BildungKulturFinanzen/BildungsausgabenPDF_5217108.pdf?__blob=publicationFile.
3. Bildungs-finanzenbericht 2015: Im Auftrag des Bundesministeriums für Bildung und Forschung und der Ständigen Konferenz der Kultusminister der Länder in der Bundesrepublik Deutschland / H.-W. Hetmeier, A. Schmidt, S. Vogel, N. Buschle. –

- Wiesbaden : Statistisches Bundesamt, 2015. – 165 p. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.destatis.de/DE/Publikationen/Thematisch/BildungForschungKultur/BildungKulturFinanzen/Bildungsfinanzbericht1023206157004.pdf?__blob=publicationFile.
4. Mosler W. German balanced budget law pending / W. Mosler [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://moslereconomics.com/2009/06/22/german-balanced-budget-law-pending/>.
  5. Фридман М. Свобода вибирати: наша позиція / М. Фридман, Р. Фридман. – М. : Новое издательство, 2007. – 356 с.
  6. Буряченко А. Є. Функціональна децентралізація та вдосконалення системи бюджетних відносин / А. Є. Буряченко // Фінанси України. – 2014. – № 2. – С 19–29.
  7. Кириленко О. П. Досягнення стратегічних орієнтирів удосконалення міжбюджетних відносин в Україні / О. П. Кириленко // Фінанси України. – 2013. – № 8. – С. 19–28.
  8. Кудряшов В. П. Механізми фінансування державного бюджету в умовах подолання фіскальних дисбалансів / В. П. Кудряшов // Економіка України. – 2016. – № 7. – С. 3–20.
  9. Луніна І. О. Державні фінанси та реформування міжбюджетних відносин / І. О. Луніна. – К. : Наук. думка, 2006. – 432 с.
  10. Луніна І. О. Бюджетна децентралізація: цілі та напрями реформ / І. О. Луніна // Економіка України. – 2014. – № 11 (636). – С. 61–75.
  11. Опарін В. М. Модернізація фінансової інфраструктури як основа забезпечення стабільності національної економіки / В. М. Опарін // Ефективна економіка. – 2015. – № 5 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4042>.
  12. Федосов В. Бюджетний дефіцит у контексті західної фінансової теорії і практики / В. Федосов, А. Гладченко // Финансовые риски. – 2009. – № 3. – С. 19–32.
  13. Чугунов І. Я. Формування видатків бюджету у системі соціально-економічного розвитку країни / І. Я. Чугунов, І. М. Ігнатюк // Економічний вісник університету : зб. наук. пр. / Переяслав-Хмельниць. держ. пед. ун-т ім. Г. Сковороди. – 2016. – Вип. № 28/1. – С. 217–226.
  14. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.
  15. Бюджетна система України та Євросоюзу : монографія / С. О. Булгакова, О. І. Барановський, Г. В. Кучер та ін. ; за ред. А. А. Мазаракі. – К. : КНТЕУ, 2009. – 409 с.
  16. Державний фінансовий контроль виконання бюджетних програм : монографія / Т. І. Єфименко, І. Б. Стефанюк, Н. І. Рубан та ін. – К. : НДФІ, 2004. – 320 с.
  17. Боярко І. Аналіз бюджетної політики країн ЄС та України у сфері формування та використання державних видатків / І. Боярко, Н. Дехтяр, О. Дейнека // Вісник НБУ. – 2013. – № 9. – С. 17–21.
  18. Зайчикова В. Фінансові інструменти політики стабілізації державних фінансів в зарубіжних країнах / В. Зайчикова // Вісник КНУ імені Тараса Шевченка. – 2013. – № 8 (149). – С. 36–41.
  19. Кудряшов В. П. Державні фінанси в період проведення реформ / В. П. Кудряшов // Фінанси України. – 2012. – № 1. – С. 41–51.
  20. Ливдар М. В. Програмно-цільовий метод складання бюджету / М. В. Ливдар // Галицький економічний вісник. – 2009. – № 2. – С. 109–114.
  21. Набока Т. С. Оптимізація структури видаткової частини бюджету / Т. С. Набока // Економіка України. – 2014. – № 1 (626). – С. 51–62.

22. Нечаюк І. Б. Шляхи оптимізації державного бюджету з урахуванням поточного боргового навантаження / І. Б. Нечаюк // Інноваційна економіка. – 2013. – № 8 (46). – С. 294–297.
23. Міністерство фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua>.
24. Звіт Рахункової палати за 2013 рік // Рахункова палата України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ac-rada.gov.ua/control/main/uk/publish/category/32826>.
25. Річний звіт про виконання бюджету станом на 01.01.2012 // Державна казначейська служба України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/doccatalog/list?currDir=166315>.
26. Річний звіт про виконання бюджету станом на 01.01.2013 // Державна казначейська служба України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/doccatalog/list?currDir=187793>.
27. Річний звіт про виконання бюджету станом на 01.01.2014 // Державна казначейська служба України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/doccatalog/list?currDir=217965>.
28. Річний звіт про виконання державного бюджету на 01.01.2015 // Державна казначейська служба України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/doccatalog/list?currDir=257806>.
29. Річний звіт про виконання бюджету станом на 01.01.2016 // Державна казначейська служба України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/doccatalog/list?currDir=308375>.
30. Eurostat / European Commission [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>.
31. Про схвалення Концепції застосування програмно-цільового методу в бюджетному процесі : розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.09.2002 № 538-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/538-2002-%D1%80>.
32. Питання оптимізації кількості бюджетних програм : розпорядження Кабінету Міністрів України від 06.04.2011 № 292-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/292-2011-%D1%80>.

References

1. President of Ukraine. (2015). *Pro Stratehiyu staloho rozvy`tku "Ukrayina – 2020"* [On the Strategy for Sustainable Development "Ukraine - 2020"] (Order № 5/2015, January 12). Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5/2015> [in Ukrainian].
2. Schmidt, A., Eichstädt, H., Fußmann M. (2016). *Budget für Bildung, Forschung und Wissenschaft 2013/14*. Wiesbaden: Statistisches Bundesamt. Retrieved from https://www.destatis.de/DE/Publikationen/Thematisch/BildungForschungKultur/BildungKulturFinanzen/BildungsausgabenPDF_5217108.pdf?__blob=publicationFile.
3. Hetmeier, H.-W., Schmidt, A., Vogel, S., Buschle, N. (2015). *Bildungs-finanzenbericht 2015: Im Auftrag des Bundesministeriums für Bildung und Forschung und der Ständigen Konferenz der Kultusminister der Länder in der Bundesrepublik Deutschland*. Wiesbaden: Statistisches Bundesamt. Retrieved from https://www.destatis.de/DE/Publikationen/Thematisch/BildungForschungKultur/BildungKulturFinanzen/Bildungsfinanzbericht1023206157004.pdf?__blob=publicationFile.
4. Mosler, W. (n. d.). *German balanced budget law pending*. Retrieved from <http://moslereconomics.com/2009/06/22/german-balanced-budget-law-pending/>.

5. Fridman, M. (2007). *Svoboda vy`birat`: nasha poziciya* [Freedom to choose: our position]. Moskva: Novoe izdatel'stvo [in Russian].
6. Buryachenko, A. Ye. (2014). Funkcional`na decentralizaciya ta vdoskonalennya sy`stemy` byudzhety`x vidnosy`n [Functional decentralization and improvement of budgetary relations]. *Finansy` Ukrayiny`* [Finance of Ukraine], 2, 19–29 [in Ukrainian].
7. Ky`ry`lenko, O. P. (2013). Dosyahnennya stratehichny`x oriyenty`riv udoskonalennya mizhbyudzhety`x vidnosy`n v Ukrayini [Achieving strategic targets improving intergovernmental relations in Ukraine]. *Finansy` Ukrayiny`* [Finance of Ukraine], 8, 19–28 [in Ukrainian].
8. Kudryashov, V. P. (2016). Mexanizmy` finansuvannya derzhavnoho byudzhetu v umovax podolannya fiskal`ny`x dy`sbalansiv [Mechanisms for financing the state budget in terms of overcoming fiscal imbalances]. *Ekonomika Ukrayiny`* [Ukraine economy], 7, 3–20 [in Ukrainian].
9. Lunina, I. O. (2006). *Derzhavni finansy` ta reformuvannya mizhbyudzhety`x vidnosy`n* [Public finance reform and intergovernmental relations]. Ky`yiv: Naukova dumka [in Ukrainian].
10. Lunina, I. O. (2014). Byudzhetna decentralizaciya: cili ta napryamy` reform [Fiscal decentralization: the goals and directions of reforms]. *Ekonomika Ukrayiny`* [Ukraine economy], 11 (636), 61–75 [in Ukrainian].
11. Oparin, V. M. (2015). Modernizaciya finansovoyi infrastruktury` yak osnova zabezpechennya stabil`nosti nacional`noyi ekonomiky` [Modernization of the financial infrastructure as the foundation to ensure stability of the national economy]. *Efekty`vna ekonomika* [Efficient economy], 5. Retrieved from <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4042> [in Ukrainian].
12. Fedosov, V., Hladchenko, L. (2009). Byudzhety`j deficy`t u konteksti zaxidnoyi finansovoyi teorii i prakty`ky` [The budget deficit in the context of the western financial theory and practice]. *Finansovy`e riski* [Financial risks], 3, 19–32 [in Ukrainian].
13. Chuhunov, I. Ya., Ihnatyuk I. M. (2016). *Formuvannya vy`datkiv byudzhetu u sy`stemi social`no-ekonomichnoho rozvy`tku krayiny`* [Formation of expenditures in the social and economic development]. *Ekonomichny`j visny`k universy`tetu. Perejaslav-Xmel`ny`c`ky`j derzhavny`j pedahohichny`j universy`tet imeni Hry`horiya Skovorody`* [Economic Bulletin University. Perejaslav-Khmelnytsky State Pedagogical University], 28/1, 217–226 [in Ukrainian].
14. Verkhovna Rada of Ukraine. (2010) *Byudzhety`j kodeks Ukrayiny`* [Budget Code of Ukraine] (Law Nr. 2456-VI, July 8). Retrieved from <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2456-17> [in Ukrainian].
15. Mazaraki, A. A. (editor) (2009). *Byudzhetna sy`stema Ukrayiny` ta Yevrosoyuzu* [The budgetary system of Ukraine and the EU]. Ky`yiv: KNTEU [in Ukrainian].
16. Yefy`menko, T. I., Stefanyuk, I. B., Ruban, N. I. etc. (2004). *Derzhavny`j finansovy`j kontrol` vy`konannya byudzhety`x prohram* [State financial control of budget programs]. Ky`yiv: NDFI [in Ukrainian].
17. Boyarko, I., Dextyar, N., Dejneka, O. (2013). Analiz byudzhetnoyi polity`ky` krayin YeS ta Ukrayiny` u sferi formuvannya ta vy`kory`stannya derzhavny`x vy`datkiv [Analysis of the fiscal policy of the EU and Ukraine in the field of formation and use of public spending]. *Visny`k NBU* [NBU Bulletin], 9, 17–21 [in Ukrainian].
18. Zajchy`kova, V. (2013). Finansovi instrumenty` polity`ky` stabilizaciyi derzhavny`x finansiv v zarubizhny`x krayinax [Financial instruments Policy stabilization of public finances in foreign countries]. *Visny`k Ky`yivs`koho nacional`noho universy`tetu imeni*

- Tarasa Shevchenka* [Bulletin of Kyiv National Taras Shevchenko University 8 (149), 36–41 [in Ukrainian].
19. Kudryashov, V. P. (2012). Derzhavni finansy` v period provedennya reform [Public finances in the period of reform]. *Finansy` Ukrayiny`* [Finance of Ukraine], 1, 41–51 [in Ukrainian].
  20. Ly`vdar, M. V. (2009). Prohramno-cil`ovy`j metod skladannya byudzhetu [Software and budgeting]. *Haly`c`ky`j ekonomichny`j visny`k* [Galician Economic Journal], 2, 109–114 [in Ukrainian].
  21. Naboka, T. S. (2014). Opty`mizaciya struktury` vy`datkovoyi chasty`ny` byudzhetu [Optimization of budget expenditures]. *Ekonomika Ukrayiny`* [Ukraine economy], 1 (626), 51–62 [in Ukrainian].
  22. Nechayuk, I. B. (2013). Shlyaxy` opty`mizaciyi derzhavnoho byudzhetu z uraxuvannyam potochnoho borhovoho navantazhennya [Ways to optimize the state budget in view of the current debt burden]. *Innovacijna ekonomika* [Innovative economy], 8 (46), 294–297 [in Ukrainian].
  23. The Ministry of Finance of Ukraine. (n. d.). Retrieved from <http://www.minfin.gov.ua>
  24. The Accounting Chamber of Ukraine. (2014). *Zvit Raxunkovoyi palaty` za 2013 rik* [The report of the Accounting Chamber for 2013]. Ky`yiv. Retrieved from <http://www.ac-rada.gov.ua/control/main/uk/publish/category/32826> [in Ukrainian].
  25. State Treasury Service of Ukraine. (2013). *Richny`j zvit pro vy`konannya byudzhetu stanom na 1 sichnya 2012 roku* [Annual report on budget implementation as of January 1, 2012]. Retrieved from <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/doccatalog/list?currDir=166315> [in Ukrainian].
  26. State Treasury Service of Ukraine. (2014). *Richny`j zvit pro vy`konannya byudzhetu stanom na 1 sichnya 2013 roku* [Annual report on budget implementation as of January 1, 2013]. Retrieved from <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/doccatalog/list?currDir=187793> [in Ukrainian].
  27. State Treasury Service of Ukraine. (2015). *Richny`j zvit pro vy`konannya byudzhetu stanom na 1 sichnya 2014 roku* [Annual report on budget implementation as of January 1, 2014]. Retrieved from <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/doccatalog/list?currDir=217965> [in Ukrainian].
  28. State Treasury Service of Ukraine. (2016). *Richny`j zvit pro vy`konannya byudzhetu stanom na 1 sichnya 2015 roku* [Annual report on budget implementation as of January 1, 2015]. Retrieved from <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/doccatalog/list?currDir=257806> [in Ukrainian].
  29. State Treasury Service of Ukraine. (2016). *Zvit pro vy`konannya byudzhetu* [Report on budget implementation]. Retrieved from <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/doccatalog/list?currDir=308375> [in Ukrainian].
  30. Eurostat. (n. d.). Retrieved from <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>.
  31. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2002). *Pro sxvalennya Konceptiyi zastosuvannya prohramno-cil`ovoho metodu v byudzhetnomu procesi* [On approval of the Concept application program-target method in the budgetary process] (Order Nr 538-p, September 14). Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/538-2002-%D1%80> [in Ukrainian].
  32. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2011). *Py`tannya opty`mizaciyi kil`kosti byudzhetny`x prohram* [The question of optimizing the number of budget programs] (Order Nr 292-p, April 6) Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/292-2011-%D1%80> [in Ukrainian].